

УДК: 334.732:658.7
**СУЧАСНИЙ СТАН МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ОСНАЩЕННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ**

*Радова О.В., канд. екон. наук., викладач
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

В статье исследовано состояние материально-технического оснащения сельскохозяйственных производственных кооперативов Одесской области, предложен механизм проведения вексельного кредитования и внедрения финансового лизинга.

The article analyses the state of material equipment of agricultural production co-operatives in Odessa oblast and offers the mechanism of carrying out of bill crediting and the introduction of financial leasing.

Ключові слова: ресурсний потенціал, вексельне кредитування, фінансовий лізинг, матеріально-технічного забезпечення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Методологічний підхід до вивчення проблеми ресурсного потенціалу і можливості підвищення ефективності дає змогу одержати науково обґрунтовані та достовірні результати і висновки стосовно вдосконалення системи мотивації ефективного використання ресурсного потенціалу агропромислового комплексу, а також правильно оцінити стан та динаміку розвитку цього процесу.

Порівняння різних поглядів з використанням багаторічного досвіду дає можливість виявити систему взаємовідносин співвідношення різних факторів, що зумовлюють ефективне використання виробничих ресурсів, зміну структури виробничих витрат і, в кінцевому варіанті результати господарювання в різних соціально-економічних умовах, пов'язаних з формами і характером систем економічних взаємовідносин у відповідних організаційних типах здійснення процесів. Дослідити процеси кооперування в окреслених умовах неможливо тільки теоретично, без вивчення практики та постійного зв'язку з нею. Важливого значення має виявлення та прогнозування тенденцій і обґрунтування перспектив розвитку виробничо-ресурсного потенціалу регіону. Такий підхід дає змогу впровадити у практику все нове, передове. Незбалансованість ресурсного потенціалу призводить до зменшення виробництва продукції і зниження ефективності його використання.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Серед наукових праць, у яких висвітлюються проблеми матеріально-технічного оснащення підприємств аграрного сектору економіки, зокрема і сільськогосподарських виробничих кооперативів, належать праці таких видатних вітчизняних вчених – І.Д. Бурковського, М.Я. Дем'яненка, В.В. Іванишина, Л.О. Мармуль, В.В. Россохи, В.С. Шебаніна [1-6].

Метою статті є аналіз стану матеріально-технічного оснащення сільськогосподарських виробничих кооперативів Одеської області та пошук шляхів його покращення.

Основні результати дослідження. Сучасний стан сільськогосподарських підприємств, в тому числі і сільськогосподарських кооперативів залишає бажати кращого, оскільки матеріально-технічна база АПК роздрібнена і зношена як морально, так і фізично. Гостра фінансово-економічна криза кінця минулого століття та нинішня поставила сільськогосподарські підприємства (у т.ч. сучасні виробничі кооперативи) у надзвичайно важке становище і вони втрачають можливість навіть до простого відтворення ресурсного потенціалу, а його структурна розбалансованість та дефіцит окремих виробничих ресурсів, насамперед матеріально-технічних й енергетичних, призводять до неефективного використання головного багатства нашої країни - земельних угідь. Більше половини сільськогосподарських кооперативів низькорентабельні, виробничо-ресурсний потенціал використовується непродуктивно.

Оцінка виробничого та природного потенціалу кооперативу має базуватися на принципах взаємодії із зовнішнім середовищем, на взаємоузгодженості із кліматичними умовами, типами ґрунтів і стану земельних угідь, потребами ринку, спеціалізації виробництва й визначення вибору можливостей застосування передових технологій, відповідних сортів культур, добрив, технічних засобів та агротехнічних прийомів. Такий підхід включає досягнення науково-технічного прогресу, базується на системі норм та нормативів, кадастровій, статистичній, маркетинговій інформації та характеризує визначений і фактичний рівень засобів, що залучаються у виробничий процес.

Розробка стратегії формування, розвитку та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств за існуючих обставин є основним фактором, який здатен забезпечити ефективне виробництво конкурентоспроможної продукції. Сучасне аграрне виробництво знаходиться в безпосередній залежності від рівня розвитку та обсягу ресурсного потенціалу. Порівняння основних економічних показників на різних рівнях дає змогу виявити реальні резерви для нарощування обсягів виробництва та підвищення його ефективності в різних організаційно-правових формах агробізнесу, в тому числі і в сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативах.

Ефективного розвитку аграрного сектору АПК в сучасних умовах можна досягти лише на основі широкого використання в ньому технічних засобів.

Низький рівень забезпеченості нині сільськогосподарських підприємств основними машинами та високий рівень їх зносу зумовили різке збільшення навантаження землі в обробітку на 1 машину (табл. 1).

В господарствах Одеської області навантаження посівів зернових та соняшнику на зернозбиральний комбайн перевищує 404 га., ріллі на один трактор – 174 га. Деяко нижче навантаження в сільськогосподарських виробничих кооперативах, але й у них воно вище нормативу, оскільки техніки недостатньо. Це зумовило суттєве порушення вимог агротехніки

обробки землі, технології вирощування сільськогосподарських культур, ведення та занепаду тваринництва. Як результат цього – значні втрати вирощеного урожаю, низька продуктивність тварин і відповідно низька ефективність сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 1

**Забезпеченість технікою сільськогосподарських підприємств
Одеської області у 2010 р.**

Показники	Основні технічні засоби					
	Трак- тори	Плу- ги	Інші грунто- обробні агрегати	Зерно- ві сівалк и	Зерно- збираль- ний комбайн	Кукурудзо- збиральні комбайни
Всі категорії господарств області						
Наявність, од.	11856	6300	2100	6500	3600	704
Навантаження оброблюємих земель на 1 технічний засіб, га	174	328	984	223	404	160
Сільськогосподарські виробничі кооперативи						
Наявність, од.	4950	2291	782	1066	720	337
Навантаження оброблюємих земель на 1 технічний засіб, га	136	293	859	262	262,3	62,8

Джерело: розрахунки автора

Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств зараз досягло критичної межі. Аграрні підприємства лише на 50-60% забезпечені основними сільськогосподарськими машинами та механізмами, близько 80-90% з яких вже відпрацювали свій амортизаційний термін.

Дослідження показали, що за період з 2000 року в Одеській області спостерігається суттєве скорочення кількості тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки. Так, кількість тракторів в усіх категоріях господарств області зменшилась з 19193 до 11856 одиниць, або на 38,2%, зернозбиральний комбайнів – з 3832 до 3566 одиниць, зернових сівалок – з 7220 до 6500, або на 20,3% і т.д. (табл. 2). Крім цього, кількість технічно справних одиниць техніки зменшується, а кількість техніки в ремонті збільшується. Чітко проглядається тенденція зниження коефіцієнту технічної готовності.

Підрахунки показують, що при стовідсотковій технічній готовності тракторів 2067,6 тис. га ріллі кооперативів Одеської області можуть бути оброблені за 27 днів, а при коефіцієнті технічної готовності в 0,47 на обробіток цієї землі знадобиться більше 60 днів. Ще гірше становище з забезпеченістю господарств зернозбиральними комбайнами. Загальновідомо, що збільшення оптимальних термінів збирання зернових колосових приводить до значних втрат врожаю. Так, у 2009 році в кооперативі «Балабанка» Б-Дністровського району 665 га посівів озимої пшениці збирався протягом 11 днів (систематичні поломки комбайнів). Втрати врожаю на кожному гектарі склали близько 5 центнерів. В області нараховується 3566 одиниць зернозбиральних комбайнів. Як було сказано, в середньому на 1 комбайн в області приходить 404 га посівів зернових,

колосових і бобових культур, в кооперативах цей показник дещо нижчий – 364 га, але в разі перевищує норматив в 110-125 га. Біля 80 % комбайнів було придбано 15-20 років тому. Розрахунки показують, що для збору урожаю з площі 1454,6 тис. га. потрібно 97624 нормо - зміни, при наявній кількості технічно готових 3566 комбайнів, для збору врожаю потрібно часу майже місяць.

Таблиця 2

Технічний потенціал сільськогосподарських підприємств

Одеської області

Найменування техніки	Фактично у 2010 р.			Потенційна кількість техніки, од.
	Кількість техніки, од.	Питома вага, %	Відсоток зносу, %	
Трактори, всього	11856	100	х	3898
В тому числі: - К-700, 701 та інші	1245	10,5	72	348
- Т-150	2205	18,6	69	683
- МТЗ, ЮМЗ	5880	49,6	67	1940
- гусеничні	1956	16,5	74	508
- іноземні	570	4,8	9	519
Зернозбиральні комбайни, всього	3566	100	х	1197
В тому числі: - Дон	1091	30,6	68	349
- Нива	1647	46,2	76	395
- Славутич	520	14,6	64	187
- Джон-Дір	114	3,2	11	92
- Кейс	194	5,4	10	174

Джерело: розрахунки автора

Наявність різних природних зон області, що дало змогу маневру техніки з півночі області на південь і навпаки, а також залучення додаткової техніки з Київської, Житомирської, Вінницької, Сумської та Кіровоградської областей дозволило в 2009-2010 роках забезпечити збір врожаю зернових в господарствах області в терміни 6-8 днів. Але вартість наданих послуг по збору врожаю в разі перевищує собівартість одиниці виконаних робіт власними комбайнами. Наприклад, вартість збирання врожаю зернових, колосових та соняшнику в обслуговуючих кооперативах «Сасик» та «Задунаївський» складала у 2010 році 240–260 гривень. В той же час послуги сторонніх організацій, враховуючи переїзди техніки з інших регіонів області і країни, сягали 20 % врожаю з 1 га. Такі витрати суттєво впливають на зростання витрат на 1 га посіву зернових і відповідно на 12-16 грн. зростає собівартість 1 центнеру зернових.

Розрахунки показують, що для своєчасного здійснення оранки землі в сільськогосподарських підприємствах області слід мати 5907 одиниць тракторів з коефіцієнтом змінності роботи на добу не менше як 1,5. Здійснити збирання врожаю зернових в оптимальні терміни можна при наявності в господарствах 4881 зернозбиральних комбайна. Як свідчать дані табл. 3, в сільськогосподарських підприємствах області не достає 2009 тракторів та 3684 комбайни. Головне управління агропромислового розвитку Одеської області поставило задачу повністю поновити машинно-тракторний парк за 10 років. Для цього треба щорічно витратити понад 1

млрд. гривень. Тільки щорічно потреби в коштах на закупівлю запчастин для тракторів, ґрунтообробних і посівних машин, зернозбиральної техніки та інших машин складають понад 100 млн. гривень.

Якщо в 1990 році в господарства області надійшло 2757 тракторів різних типів, 668 зернових, 106 кукурудзозбиральних, 198 кормозбиральних, 76 бурякозбиральний комбайнів, 1917 вантажних автомобілів та іншої техніки, то у 2010 році було закуплено 700 одиниць техніки на 161 млн. гривень, з них 134 трактори, 137 зернозбиральний комбайни, 192 ґрунтообробних машин, 73 посівні машини. Оновлення відбувається, але дуже повільними темпами. 64 % одиниць техніки придбано за власні кошти товаровиробників. У більшості сільськогосподарських виробничих кооперативів придбання техніки здійснено виключно за рахунок власних коштів.

Найбільшу питому вагу (майже 50%) в структурі тракторного парку мають колісні трактори, переважно марки МТЗ і ЮМЗ, комбайнового парку – комбайн «Нива» - 46 %. Питома вага тракторів іноземних марок менше 5 %, а комбайнів майже 9 %. Це зумовлено скрутним фінансовим станом, особливо невеликих за розмірами господарств, які не можуть дозволити собі придбання дорогих потужних іноземних тракторів чи комбайнів, надаючи перевагу вітчизняній техніці. Наприклад, комбайн «Джон-Дір» Лексіон коштує 2-2,2 млн. гривень, сівалка цієї ж марки – 550-600 тис. гривень, машини передпосівної обробки ґрунту – близько 750 тис. гривень. В той же час вітчизняний трактор Т-150 К коштує 300-350 тис. гривень, МТЗ – 110-140 тис. гривень. Більшість кооперативів надають перевагу купівлі потриманої зарубіжної техніки: комбайнів «Джон-Дір» по 700-800 тис. гривень за одиницю, жатки по 50–60 тис. гривень і іншої техніки. Ця техніка має достатньо високий рівень технічної готовності і достатньо продуктивна в порівнянні з вітчизняними зразками.

За даними комерційних банків, 695 сільськогосподарських підприємств агропромислового комплексу області отримали у 2009 році кредитів на суму 811,9 млн. гривень під відсоткову ставку 22-23 %. У 2010 році, сільськогосподарськими товаровиробникам надані кредити лише на суму 13 млн. гривень. Такими темпами відновити машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств області практично неможливо.

На наш погляд, реальним виходом з цієї кризової ситуації можуть бути такі заходи як створення машинно-технологічних кооперативів, реальними засновниками яких в першу чергу повинні бути сільськогосподарські підприємства, зацікавлені в обслуговуванні власного виробництва. Сільськогосподарський виробник може ефективно функціонувати в нинішніх умовах лише завдяки тому, що в його розпорядженні повинна бути вся інфраструктура із зберігання, переробки, реалізації продукції та надання послуг сільськогосподарською технікою. Більше як 70-відсоткова просроченість заборгованості за довгостроковими кредитами визначає відсутність мотивації банківських структур до вкладення кредитних ресурсів у довгостроковий розвиток аграрного

сектора. Тому все більшу увагу слід привертати використанню лізингу як спеціалізованої фінансової послуги, що надає можливість створення й оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, особливо виробничих та обслуговуючих кооперативів, оскільки для приватних або невеликих фермерських господарств він малодоступний.

Привабливість лізингу для сільськогосподарських підприємств, зокрема і кооперативів, зумовлюється тим, що він дає можливість:

- одержати засоби виробництва у оренду без повної оплати, що не зумовлює мобілізації великих коштів в певний період часу;
- оцінити технічні характеристики техніки до її придбання у власність;
- орендар не є юридичним власником майна і він не несе витрат, пов'язаних з його володінням. Окрім цього, закупка засобів виробництва за лізингом надається за оптимальними ринковими цінами, в яких зацікавлені як лізингоодержувач, так і лізингодавець.

Створення широкої мережі лізингових компаній в певній мірі забезпечить подолання критичного стану, що склався в АПК області, оперативний контроль за ефективним використанням ресурсів і поверненням позик. Проте сподівання сільгоспвиробників на фінансовий лізинг неповною мірою виправдовується. Головна причина – недостатнє фінансування лізингового фонду та несвоєчасне повернення лізингових платежів. Проблема кредитування сільськогосподарських підприємств з урахуванням наявності фінансового лізингу є досить актуальною і вимагає оперативного вирішення. В зв'язку з цим, ми вважаємо, що заслуговує уваги варіант кредитування кооперативів на комерційній основі. Мова іде про використання векселю як інструменту оформлення кредиту. При цьому в угоду залучається і покупець сільськогосподарської продукції. Механізм комерційного кредитування за допомогою векселя схематично представлено на рис. 1.

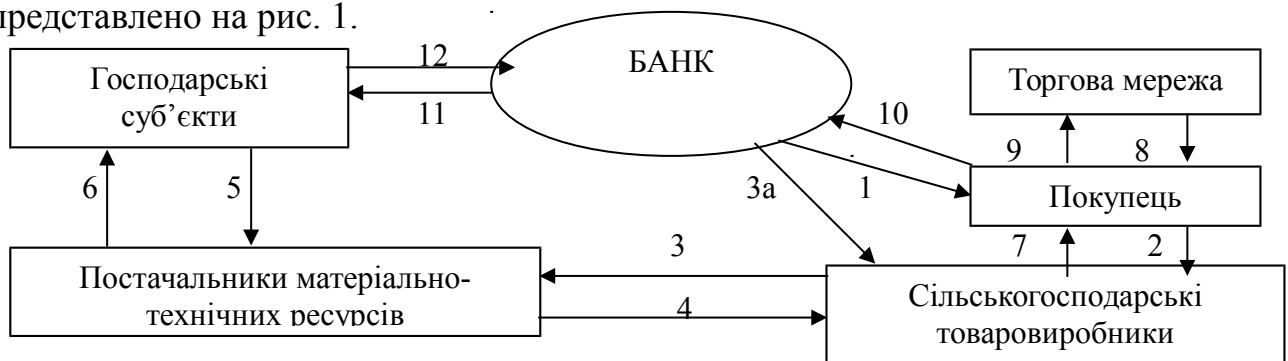

Рис. 1. Механізм проведення вексельного кредиту

Джерело: авторська розробка

Умовні значення:

- 1 – передача векселя покупцю під заставу продукції майбутнього періоду;
- 2 – передача частини векселів покупцем товаровиробнику у рахунок оплати продукції;
- 3 – передача частини векселів товаровиробникам сільськогосподарської продукції у рахунок оплати матеріально технічних ресурсів;
- 3а – погашення раніше наданого грошового кредиту у рахунок оплати векселя (взаємозалік);

- 4 – поставка матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарському підприємству;
- 5 – передача векселів у рахунок оплати за товари, послуги іншим суб'єктам господарювання;
- 6 – надання цих товарів та послуг сільськогосподарському підприємству;
- 7 – пряма поставка продукції сільськогосподарському покупцю;
- 8 – поставка покупцю через торгову мережу;
- 9 – надходження грошей в рахунок оплати за продукцію покупцем;
- 10 – надходження в банк грошей від покупця в рахунок погашень вексельного кредиту;
- 11 – пред'явлення банком векселів суб'єктам господарювання;
- 12 – одержання банком грошей від суб'єктів господарювання в рахунок погашених векселів.

Вексельне кредитування має ряд суттєвих переваг. Банки певний час користуються грошовими коштами клієнтів не відволікаючи свої на видачу позик. Продаж виробленої продукції товаровиробником гарантується угодою з покупцем, і в той же час підприємство вчасно отримує матеріально-технічні ресурси для здійснення виробничого процесу. Постачальники ресурсів одержують своєчасну оплату у вигляді векселя і це забезпечить їх можливість вчасно погасити кредити. В свою чергу споживач продукції не здійснює авансових платежів підприємству і може використовувати ці кошти за іншими призначеннями.

Висновки та перспективи подальших розробок. Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що нетрадиційні методи кредитування, такі як фінансовий лізинг та вексельне кредитування є одним з прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, які відкривають користувачам широкий доступ до передової техніки і технології та оновлення основних виробничих засобів.

Література

1. Бурковський І.Д. Поліпшення технічного обслуговування аграрного сектору економіки / І.Д. Бурковський // Економіка АПК.— 2005.— № 9. — С. 19—22.
2. Демьяненко М.Я. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / М.Я. Демьяненко // Економіка АПК. — 2003. — № 6.—С. 158-165.
3. Іванишин В.В. Фінансовий лізинг і його роль у матеріально-технічному забезпеченні АПК/ В.В. Іванишин // Економіка АПК. — 2003. — № 2.—С. 42—44.
4. Мармуль Л.О. Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК / Л.О. Мармуль // Економіка АПК. — 2007. — № 2. — С. 11—19.
5. Россоха В.В. Методичні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК / В.В. Россоха // Економіка АПК. — 2005. — № 8. — С. 39—44.
6. Шибанін В.С. Державна технічна політика у контексті і розвитку матеріально-ресурсних засобів аграрного виробництва в Україні/ В.С. Шибанін // Економіка АПК. — 2004. — № 1.—С. 12—15.